

17.12.2012

Dnro 4401/4/10

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Tapio Rätty

KOULUKIUSAAMISEN SYIHIN ON PUUTUTTAVA

1

KANTELU

1.1.

Viranomaiset, joiden toimintaa kantelu koskee

Lapsen vanhemmat pyysivät 8.12.2010 päivätyssä kirjeessään oikeusasiamiestä tutkimaan - - - kaupungin sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun, koulun, - - - sairaalan ja - - - terveysaseman sekä kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä poikansa asioiden käsittelyssä.

1.2

Tapahtumat

Kantelijoiden poika oli kärsinyt pitkään koulukiusaamisesta.

- - -

Koulun tiedossa oli ollut pitkään, että lasta kiusataan. Kantelijat arvioivat koulua siitä, että se ei ollut ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin kiusaamisen lopettamiseksi ennen kuin oppilashuoltotyöryhmän kokouksen jälkeen, kun tilanne oli jo kriisiytynyt.

- - -

3

RATKAISU

- - -

3.4

Koulun toimenpiteet kiusaamisasiassa

3.4.1

Oikeusohjeet

Perustuslain 16 §:n mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen. Julkisen vallan on turvattava, sen mukaan kuin laissa tarkemmin säädetään, jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykujensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kun perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä.

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 3 artiklan 1 kohdan mukaan julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöelinten toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Perusopetuslain 29 §:n 1 momentin mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön.

Opetuksen järjestäjän tulee pykälän 2 momentin mukaan laatia opetussuunnitelman yhteydessä suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista. Opetushallituksen tulee opetussuunnitelman perusteissa antaa määräykset tämän suunnitelman laatimisesta.

Opetushallitus on julkaissut vuonna 2004 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (määräykset 1, 2 ja 3 /011/2004). Perusteiden mukaan opetussuunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon muun muassa perusopetuksen yhtenäisyys. Opetushallitus on 29.10.2010 antanut määräyksen ”Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden muutokset ja täydennykset 2010” (Opetushallitus, Määräykset ja ohjeet 2011:20). Määräys edellyttää perusopetuksen järjestäjiltä opetussuunnitelman muuttamista ja täydentämistä. Uusittu opetussuunnitelma on tullut ottaa käyttöön viimeistään 1.8.2011. Ohjeen kohdassa 5.4.2, Turvallisuuden edistäminen, kuvataan niitä asioita, jotka opetussuunnitelmassa tulisi ottaa huomioon silmällä pitäen oppilaan oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön.

Perusopetuslain 31 a § 1 momentin mukaan oppilaalla on oikeus saada maksutta opetukseen osallistumisen edellyttämä tarvittava oppilashuolto.

3.4.2 Tapahtumat

Kantelijat arvostelivat koulua siitä, että se ei ollut ryhtynyt riittäviin toimenpiteisiin kiusaamisen lopettamiseksi, ennen kuin - - - pidetyn oppilashuoltotyöryhmän kokouksen jälkeen, kun tilanne oli jo kriisiytynyt. Koulun tiedossa oli kuitenkin ollut jo aiemmin, että lasta kiusataan.

Saadun selvityksen mukaan koulussa on ollut käytössä kirjalliset toimintamallit kiusaamisen ehkäisemiseksi. Kiusaamista oli tapahtunut jo lapsen ollessa aikaisemmassa koulussa.

Koulukiusaamista koskevassa asiassa saamani selvitys on ollut varsin niukkaa.

Oppilashuoltotyöryhmän kokousmuistiosta käy ilmi, että lapsi oli kokenut tullessaan kiusatuksi jo päiväkodissa, jolloin asiasta oli keskusteltu henkilökunnan kanssa. Kiusaaminen oli jatkunut aikaisemmassa koulussa fyysisenä väkivaltana, josta lapsi ei ollut aiemmin kertonut vanhemmilleen, koska oli pelännyt kiusaajien uhkailuja. Asiaa oli käsitelty vasta alakoulun ylimmillä luokilla, vaikka kiusaamista oli ollut aiemminkin. Vanhempia ei tuolloin pyydetty koululle selvittämään asioita. Luokanvalvoja oli luvannut puuttua asiaan ja vanhemmat olivat luottaneet tähän.

Siirtyminen seitsemännelle luokalle kouluun oli aluksi rauhoittanut tilanteen kunnes kaveriporukan hajotessa kahdeksannella luokalla alkoi uudelleen ilmetä ongelmia. Saamani selvityksen mukaan luokanvalvoja oli puhunut kiusaamiseen liittyvistä asioista kahdeksannen luokan kehityskeskustelussa lapsen ja vanhemman kanssa syksyllä 2009. Asiaa oli tuolloin käsitelty myös luokassa yleisellä tasolla lapsen toiveen ja koulun kiusaamiseen puuttumisen mallin mukaisesti. Opettaja oli kehottanut myös tukioppilaita seuraamaan tilannetta.

Kiusaamiseen oli siis pyritty koulussa puuttumaan, mutta käytetyt keinot osoittautuivat ilmeisen riittämättömiksi. Lapsi oli kirjoittanut --- koulun rehtorille kirjeen, jossa hän kertoi kiusatuksi tulemisestaan. Asiasta oli keskusteltu luokanvalvojan ja apulaisjohtajan kanssa. Apulaisjohtaja totesi antamassaan selvityksessä käsityksensä, että rehtori ei ollut tuolloin ollut yhteydessä kantelijoihin, lapsen vanhempiin. Lapsi oli kieltänyt rehtoria puhumasta asiasta kenellekään.

Apulaisjohtaja oli keskustellut asiasta lapsen kanssa. Asia ei selvityksen perusteella johtanut kuitenkaan toimenpiteisiin kiusaamisen lopettamiseksi. Saamani selvityksen mukaan koulussa oli arvioitu tilanteen rauhoittuneen joulun jälkeen ja lapsi oli kertonut voivansa paremmin.

Lapsi oli käynyt kouluterveydenhoitajan luona tammikuussa 2010 terveystarkastuksessa. Tuolloin tehty mielialaseula ei ollut herättänyt huolta. Lapsi oli tuolloin kertonut myös koulukiusaamisesta, mutta oli todennut, että siihen on puututtu, eikä ollut halunnut puhua asiasta enempää. Lapsi oli kuitenkin hakeutunut oma-aloitteisesti terveydenhoitajan vastaanotolle - - - keskustellakseen asioistaan. Lapsi oli tuolloin kertonut olevansa ahdistunut.

Saamastani selvityksestä ei käy ilmi, minkä vuoksi kouluterveydenhoitaja ei osallistunut oppilashuoltotyöryhmän kokoukseen.

- - -

3.4.3 Arviointi

Perustuslain 16 § edellyttää näkemykseni mukaan sitä, että jokaiselle opetukseen osallistuvalla voidaan turvata lain mukaan suojattu, tur-

vallinen oppimisympäristö. Opetuksen järjestäjällä on velvollisuus huolehtia fyysisesti, psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallisen opiskelu-ympäristön toteutumisesta kaikille oppilaille. Jokaisella oppilaalla on oikeus käydä koulua ilman, että hän kokee tulevansa kiusatuksi.

Tämä edellyttää koulun henkilöstön päämäärätietoisia toimia. Kaikkiin kiusaamistapauksiin on koulussa suhtauduttava asianmukaisesti, pyrittävä selvittämään ne viipymättä ja ryhdyttävä kulloisenkin tilanteen vaatimiin riittäviin toimenpiteisiin. Kiusaamisen havaitseminen ja tunnistaminen ei ole helppoa ja se vaatii keinoja, taitoa ja tahtoa nähdä kiusaamiseen liittyvät ongelmat. Koulukiusaamisen ehkäiseminen ei kuitenkaan ole vain koulun sisäinen asia, vaan se edellyttää myös tiivistä yhteistyötä koulun ja kodin välillä. Vanhempienkin tulisi tunnistaa kiusaamiseen yhteydessä olevia tekijöitä ja tuntea koulun toimintamallit kiusaamiseen puuttumiseksi. Koulun ja kodin yhteistyöllä voidaan mielestäni myös lisätä lasten ja nuorten luottamusta siihen, että kiusaamisesta kannattaa kertoa, koska aikuiset tulevat siihen puuttumaan.

Perusopetuslaissa tarkoitettu turvallinen opiskelu-ympäristö sisältää sekä fyysisesti että psyykkisesti ja sosiaalisesti turvallisen opiskelu-ympäristön. Koulutuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna ja valvoa sen noudattamista ja toteuttamista. Koulun järjestyssäännöillä edistetään myös oppilaitoksen sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista ja kouluturvallisuutta.

Kantelijat kertoivat, etteivät he olleet tiedneet kiusaamisen vakavuutta ennen tapaamista oppilashuoltotyöryhmän kanssa.

Asian käsittelyyn koulussa onkin ilmeisesti eri yhteyksissä vaikuttanut se, että lapsi oli kieltänyt kertomasta asiasta kenellekään tai kieltänyt ainakin asian yleisen käsittelyn koulussa.

Koululla on kuitenkin näkemykseni mukaan ollut velvollisuus ryhtyä kiusaamisen ehkäisemiseksi kaikkiin sellaisiin toimenpiteisiin, jotka olisivat olleet mahdollisia ilman lapselle aiheutuvaa haittaa ja hänen toivomuksiaan kunnioittaen.

Tilanteissa, joissa lapsi kieltää kertomasta kiusaamisesta vanhemmilleen, on arvioitava, onko vanhemmille kertominen lapsen edun mukaista.

Koulun kiusaamisasioiden ja riitatilanteiden toimintamallissa kotiin tiedottaminen on mainittu ensimmäisten toimenpiteiden joukossa. Koulussa ei näin ollen ole noudatettu sovittua toimintamallia. Kiusaamistapauksissa kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys korostuu. Tällaisissa tilanteissa on koululla mielestäni oma-aloitteinen yhteistyö- ja selvitysvelvollisuus.

Asian tutkimista on vaikeuttanut myös se, että koulu ei ole kirjannut kaikkia kiusaamisasian käsittelyssä tehtyjä toimenpiteitä. Tätä on pidettävä oppilaan oikeusturvan kannalta epätydyttävänä. Käytettävissäni olleissa kiusaamisen estämisestä ja kiusaamisasian käsittelyä koskevissa koulun ohjeissa oli mainittu ainoastaan, että kiusaajalle annettu rangaistus on kirjattu ja että kiusaamisasian osapuolten välillä tehty sopimus on kirjattu.

Totean, että koulun kiusaamisen lopettamiseksi tekemät toimenpiteet tulee kirjata. Lisäksi tulee huolehtia siitä, että toimenpiteiden vaikutuksia seurataan ja tarvittaessa tilanteeseen puututaan uudelleen käyttäen riittävän vaikuttavia keinoja.

Opetuksen järjestäjän tulee valvoa, että oppimisympäristön turvallisuudesta annettuja säädöksiä, määräyksiä ja ohjeita käytännössä noudatetaan. Opetuksen järjestäjällä on kokonaisvastuu myös ennakoitavasti huolehtia siitä, että opetus järjestetään oppilaiden turvallisuutta vaarantamatta. Ennaltaehkäisevä työ kiusaamisen mahdollisimman varhaiseksi tunnistamiseksi on olennainen osa koulun jokapäiväistä toimintaa. Tämä edellyttää esimerkiksi sitä, että oppilaat ovat kaikessa koulun toiminnassa ja myös välitunnilla riittävän valvonnan alaisina ja koulun henkilöstö aktiivisesti ja oma-aloitteisesti seuraa, millaista oppilaiden kanssakäyminen on myös koulun käytävillä ja oppituntien välillä.

Kiinnitän kaupungin sivistystoimen huomiota edellä sanottuun.

- - -